

КОНЦЕПТОСФЕРА ЖИТТЯ ТА СМЕРТІ У «ВІРШАХ З БІЙНИЦІ» МАКСИМА КРИВЦОВА

THE CONCEPTUAL SPHERE OF LIFE AND DEATH IN “POEMS FROM THE EMBRASURE” BY MAXIM KRYVTSOV

Старостенко Т.М.,

orcid.org/0000-0003-2343-105X

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської філології, докторантка кафедри української літератури
та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Дослідження присвячене аналізу концептів життя і смерті у збірці «Вірші з бійниці» Максима Кривцова, яка репрезентує досвід війни зсередини, з позиції безпосереднього учасника бойових дій. Метою є реконструкція концептосфери життя та смерті через ідентифікацію вербальних репрезентантів, аналіз структурних компонентів концептів і вияв їхніх трансформацій у межових екзистенційних ситуаціях. Концепт ЖИТТЯ у поетичному ідіостилі Кривцова реалізується через маркери повсякденності, соматичну образність і сенсорну конкретику, що утверджує матеріальну присутність суб'єкта. Кулінарні деталі (торт без пальмової олії, лате з мигдальним молоком) функціонують як мнемонічні якорі довоєнної нормальності й компенсаторний механізм психологічного опанування реальності. Образний рівень концепту вибудовується через флоральну символіку, теплу хроматику, метеорологічну м'якість буття. Життя постає як лімінальний стан між буттям і небуттям, де цінність набувають елементарні акти існування – дихання, спокій, близькість. Концепт СМЕРТЬ розгортається через діалектику деперсоналізації та реперсоналізації, тілесну конкретність і синестетичну повноту. Бюрократична редукція загиблих до номерів протиставляється практиці іменування через позивні як форми опору анонімності. Метафорика тілесності, аграрні та біблійні алюзії осмислюють смерть як медіум існування, всепроникну субстанцію, водночас трагічну і катартичну. Поетична мова Кривцова функціонує як інструмент вербалізації межового досвіду війни, поєднуючи документальну достовірність і метафоричну медіацію травми. Концептосфера життя та смерті постає динамічною системою, що відбиває екзистенційну кризу сучасної людини.

Ключові слова: гранична екзистенційна ситуація, танатологічна образність, поетичний ідіостиль, лірична суб'єктність, побутова деталь, документальність, метафорична медіація.

The article deals with the analysis of the concepts of life and death in the poetry collection *Verses from the Embrasure* by Maksym Kryvtsov, which represents the experience of war from within, from the perspective of a direct participant in combat line. The aim is to reconstruct the conceptual sphere of life and death through the identification of verbal representations, the interpretation of the structural components of these concepts, and the exploration of their transformations in borderline existential situations.

The concept of LIFE in Kryvtsov's poetic idiolect is manifested through markers of everydayness, somatic imagery, and sensory concreteness that affirm the material presence of the subject. Culinary details (such as a cake without palm oil, or a latte with almond milk) function as mnemonic anchors of pre-war normality and as compensatory mechanisms for psychological control over reality. The figurative level of the concept is built through floral symbolism, warm chromatic tones, and meteorological imagery of gentleness. Life appears as a liminal state between being and non-being, where elementary acts of existence like breathing, calmness, closeness that acquire supreme value.

The concept of DEATH unfolds through the dialectic of depersonalization and repersonalization, corporeal concreteness, and synesthetic fullness. The bureaucratic reduction of the dead to numbers is contrasted with the practice of naming through call signs as a form of resistance to anonymity. The metaphoricity of corporeality, along with agrarian and biblical allusions, interprets death as a medium of existence as an all-pervading substance that is both tragic and cathartic.

Kryvtsov's poetic language functions as a tool for verbalizing the liminal experience of war, combining documentary authenticity with metaphorical mediation of trauma. The conceptual sphere of life and death emerges as a dynamic system reflecting the existential crisis of the modern human being.

Key words: borderline existential situation, thanatological imagery, poetic idiolect, lyrical subjectivity, everyday detail, documentary mode, metaphorical mediation.

Постановка проблеми. Реконструкція дійсності й підміна «затишного» макропростору екстремальним, ініційована кордонною датою 24 лютого 2022 року, спричинила потужну художню рефлексію, що актуалізується в множинних дискурсивних і репрезентаційних практиках. Ця трансформація спричинила карди-

нальну переакцентуацію базових екзистенційних категорій, що призвело до актуалізації концептосфери ЖИТТЯ та СМЕРТІ як домінантної семантичної площини сучасного художнього дискурсу. Перебування в безпосередній близькості до межі між БУТТЯМ і НЕБУТТЯМ активувало фундаментальні онтологічні питання про сутність

існування, межі людського, природу реальності. До того ж у сучасній українській літературі зберігається відкладена реакція на злам століть (*fin de siècle*), що послідовно віддзеркалює каскадні трансформації: перехід у новий міленіум, занурення у глобальну цифрову еру та, нарешті, входження в епоху множинності локальних конфліктів, які детермінують глобальну переконфігурацію світоустрою. Ця багатошарова темпоральність маркує кризу легітимності традиційних аксіологічних систем і нормативних порядків, що втратили свою операційну спроможність.

«Вірші з бійниці» Максима Кривцова репрезентують особливий модус літературного висловлювання, де поетична рефлексія конститується в умовах безпосереднього перебування в епіцентрі воєнного конфлікту, що детермінує радикальну трансформацію як семантичних, так і прагматичних параметрів тексту. Локус бійниці постає не лише топографічним маркером, а специфічним хронотопом, що генерує множинні онтологічні напруги: між імперативом свідчення та апорією репрезентації травматичного досвіду, між інтенцією збереження суб'єктності й експансією дегуманізуючого насильства, між герменевтичним пошуком сенсу та зіткненням з іредуцибельним абсурдом деструкції. Дослідження концептосфери життя та смерті у цій збірці дозволяє експлікувати специфіку поетичної мови в умовах екзистенційної межі, верифікувати трансформації ліричного суб'єкта під впливом травматичного досвіду, а також реконструювати механізми естетичної сублімації та символічної трансмутації екзистенційного жаху.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю формування нової епістемологічної та методологічної оптики для аналізу сучасної воєнної поезії, що вимагає конвергенції дослідницьких підходів танатології, *trauma studies*, екзистенційної феноменології, лінгвоконцептології та теорії літературного свідчення (*testimonio*). Поетична творчість Максима Кривцова, де органічно синтезовані автентичність документального свідчення та висока естетична рефлексивність, постає як епістемологічно значущий матеріал для дослідження процесів концептуалізації, вербалізації та естетичної трансфігурації межового досвіду в парадигмі сучасної української літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спроба естетичної рецепції травматичного досвіду через механізми упорядкування «хаосу довколишнього буття» шляхом конструювання «впорядкованого внутрішнього космосу особистої рецепції та оцінки» здійснена Галиною Матусяк

у публікації «Міфологічні сценарії у збірці Максима Кривцова «Вірші з бійниці» (2024), де дослідниця, послуговуючись термінологічним апаратом «міфологічного сценарію» з опертям на концептуальну монографію Ю. Вишницької, аналізує інтертекстуальні коди, міфологічні та неміфологічні домінанти у поетичному дискурсі Максима Кривцова [6, с. 69-74]. Робота експлікує питання імплікації біблійних сюжетів, образів та мотивів в інтертекстуальне поле збірки, оперуючи такими концептами, як «Марія», «Магдалина», «на Голгофі», «Хесус», а також проблематизує аспект «розуміння Бога». Утім, заявлений «міфологізм» у даному дослідженні редукується виключно до біблійної парадигми, що звужує інтерпретаційне поле текстів.

Натомість у статті «Номо viator у поезії Максима «Далі» Кривцова (на матеріалі збірки «Вірші з бійниці»)» (2025) О.С. Деркачова здійснює аналіз екзистенційного шляху воїна крізь призму літературного архетипу дороги [1, с. 85-97]. У публікації акцентовано процес реміфологізації християнських образів та символів, «що пов'язана з бажанням ліричного героя надати простору, в якому він перебуває, сакральних ознак, відчутти захист під час мандрівки, з якої повернення важке і майже нереальне» [1, с. 85]. Попри безсумнівну цінність зазначених досліджень, вони зосереджені на окремих аспектах поетики Максима Кривцова (міфологічному інтертексті, причому неповному, обмеженому лише біблійністю, в той час, коли він значно ширший, та архетиповій структурі шляху), залишаючи поза увагою фундаментальну проблему концептуалізації базових екзистенційних категорій.

Таким чином, питання концептосфери життя та смерті у «Віршах з бійниці» Максима Кривцова залишається недослідженим у вітчизняному літературознавстві. Наявні роботи не розглядають системної взаємодії концептів ЖИТТЯ і СМЕРТЬ як центральної смислотворчої опозиції, що структурує весь семантичний простір збірки, не аналізують специфіки вербалізації цих концептів у дискурсі граничної ситуації, а також не простежують трансформації танатологічних уявлень під впливом безпосереднього досвіду воєнного конфлікту. Відсутній комплексний аналіз лінгвокогнітивних механізмів репрезентації життя та смерті, їхніх понятійних, образних та ціннісних складників у поетичній картині світу автора. Не з'ясовано, яким чином концептосфера життя та смерті корелює з іншими семантичними домінантами тексту (простір, час, пам'ять, тіло, страх, любов), не виявлено специфіки поетичної мови в артикуляції

граничного досвіду, не верифіковано зв'язок між онтологічною позицією суб'єкта висловлювання та способами концептуалізації буття/небуття. Ця лакуна в дослідженнях актуалізує необхідність системного вивчення концептосфери життя та смерті як ключового інтерпретативного коду для розуміння поезики Максима Кривцова та ширше, для осмислення специфіки художньої рецепції воєнної травми в сучасній українській літературі.

Постановка завдання. Мета дослідження – здійснити системний аналіз концептосфери життя та смерті у збірці «Вірші з бійниці» Максима Кривцова, експлікувати специфіку художньої об'єктивації базових екзистенційних категорій у поетичному дискурсі граничної ситуації та верифікувати механізми естетичної концептуалізації травматичного досвіду воєнного конфлікту. До завдань дослідження входить: 1) ідентифікація корпусу лексико-семантичних, образно-мотивних та символічних репрезентантів концептів ЖИТТЯ і СМЕРТЬ у поетичному ідіолекті Максима Кривцова; 2) реконструкція понятійного, образного та аксіологічного компонентів концептів ЖИТТЯ і СМЕРТЬ у структурі авторського ідіостилу; 3) експлікація специфіки дискурсивної об'єктивації танатологічних уявлень в умовах безпосередньої іммерсії у воєнний конфлікт; 4) дослідження семантичних та функціональних трансформацій концептів ЖИТТЯ і СМЕРТЬ під впливом травматичного досвіду межової екзистенційної ситуації; 5) верифікація характеру парадигматичних та синтагматичних зв'язків концептосфери життя та смерті з іншими семантичними домінантами збірки (простір, час, пам'ять, тілесність, афект страху, любовний дискурс); 6) визначення ролі концептів ЖИТТЯ і СМЕРТЬ у конструюванні поетичної картини світу та формуванні модусів ліричної суб'єктності; 7) з'ясування специфіки поетичної мови як медіатора артикуляції граничного екзистенційного досвіду через призму бінарної опозиції буття/небуття.

Виклад основного матеріалу. Поетичний дискурс Максима Кривцова демонструє складну систему вербалізації концептів ЖИТТЯ і СМЕРТЬ, що реалізується через множинні лексико-семантичні, образні та мотивні репрезентанти. Ідентифікація ключових репрезентантів концепту ЖИТТЯ може експлікуватися через: 1) соматичні маркери: «тепле обличчя», «липке тіло», «хвилі її волосся», «серце дівчинки» [3, «Він переїхав у Бучу...»]; 2) мнемонічні орієнтири: «пригадую // як довго він підбирав ракурс // коли фотографував букет із волошок»; «поле пам'яті // всіяне // кукурудзою суму» [3, «На голку війни»], коли пам'ять

виступає як простір збереження життя після смерті; 3) інтимність і тілесність: «рахуй усі зорі на тілі», «як вона дихає» [3, «Пролети»]; «долонька», «дитина» [3, «Я в розголосі потягів метро»]; 4) еротичну образність: «тропічним лісом // твого волосся», «зморшками // навколо твоїх очей», «ямочки // твоїх // щік» [3, «Я стану»]; «Волосся рікою вогнем пропливає між пальців» («Волосся рікою вогнем»); 5) сенсорну повноту: «цілюще повітря // наповнювало мене // наче повітряну кульку» [3, «Я зустрів свою дівчину»]; «Жадібно ковтатиму сонячне проміння // допоки не наповнюся» [3, «Жадібно ковтатиму»]; 6) дитинну оптику: «дівчинка // що має золотаве // як тонкі млинці // волосся», «читала мені вірш про яблука // про сливи // про груші» [3, «З неба падає»]; «Коли мені виповниться шість // я запишусь на плавання» [3, «Я стану»]; 7) гедоністичну знаковість: «Я люблю: // Коли щось довго шукаєш і знаходиш», «цілувати шию та коли цілують шию», «макарони-бантики з маслом і смажену картоплю» [3, «Я люблю...»]; 8) онейричні проєкції: «Я мрію: // Про спокій і тишу. // Про сон до 14-ї. // Про море та серфінг» [3, «Я люблю...»]; 9) побутові практики як індикатори нормальності: «ходив на англійську, в тренажерку та на сповіді» [3, «Він переїхав у Бучу...»]; «витерти пилюку в кімнатах // випрати одяг // приготувати шарлотку» [3, «Вона жила поруч із парком»]; «пирогів із чорницею» [3, «З неба падає»]; «млинців із солоною карамеллюю // що вона готує» [3, «Кри-ти-чна»]; «торт Київський без додавання пальмової олії» [3, «Скінчиться все»]; «приймати кожного ранку натщесерце // запиваючи лате з мигдальним молоком»; «домашнє печиво» [3, «Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу»]; 10) мрії та проєкти: «Андрію, про що ви мрієте?»; «Колю, куди б ви хотіли помандрувати? // – Я поїхав би в минуле» [3, «Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу»]; 11) урбаністичну топографію мирного життя: «пісня трамвайної колії», «змію ліній метрополітену», «дефіс моста Патона» [3, «Скінчиться все»]; 12) темпоральність як обіцянку майбутнього: «Квітень і липень», «Коли повертаються птахи і квіти» [3, «Я люблю...»]; «рахувати дні до літа» [3, «На вулицях і на полях»]; 13) природну циклічність: «по весні // відпусти» [3, «Падає ліс»]; «Коли падає дощ», «як народжується те, // що було від самого початку» [3, «А ти і кроку ступити не зможеш»]. Особливої уваги заслуговує кулінарна образність як епістемологічний маркер турботи про життя: деталізація «торт Київський без додавання пальмової олії» [3, «Скінчиться все»] не є випадковою – вона маніфестує інтенцію продовження існу-

вання через дбайливе ставлення до здоров'я, що набуває особливої аксіологічної ваги в контексті постійної загрози смерті. Така мікроскопічна увага до якості їжі (відсутність пальмової олії як маркер «правильного» харчування) парадоксально контрастує з макроскопічною невизначеністю виживання у воєнному конфлікті, створюючи іронічну напругу між контрольованим (діста) та неконтрольованим (смерть). Це свідчить про механізм психологічного опанування: суб'єкт, позбавлений контролю над фундаментальними параметрами буття (життя/смерть), компенсаторно фокусується на контролі над деталями побуту, де автономія ще можлива. Водночас побутові практики (шарлотка, млинці, лате з мигдальним молоком) функціонують як мнемонічні якорі нормальності. Вони не просто позначають фізіологічні потреби, а конституують символічний простір мирного життя, до якого прагне повернутися травмований суб'єкт. Таким чином, кулінарна образність у Кривцова виконує подвійну функцію: соматичну (турбота про тіло) і семіотичну (кодування пам'яті про довоєнну нормальність).

Образний компонент концепту ЖИТТЯ розгортається через: а) флоральну символіку: *«повертаються птахи і квіти»* [3, «Я люблю...»]; б) хроматичні індикатори теплоти: *«жовте, як пишно, волосся»*, *«рожеві // гумові чоботи»*, *«рожевий»* колір нігтів і губ [3, «Марія» «Голгофі»]; *«багрянний»* як колір життєвої інтенсивності («Вона жила поруч із парком»); в) реалізується засобами конструювання флюїдної ідентичності: *«Можливо // я чай // чи чорні незібрані соняхи»*, *«чи земля // чи листя»*, *«Я осінь // ти осінь // він вона воно вони // осінь»* [3, «Падає ліс»], коли відбувається розмивання меж між суб'єктом і світом; г) метеорологічну символіку: *«ранковий туман»*, *«літній дощ»*, *«роса»* [3, «Поміж голосу», «А ти і кроку ступити не зможеш»], де природні феномени як метафори м'якості буття.

Крім того, маніфестація життя актуалізується через: епістолярність як зв'язок: *«Я для тебе листа в цей вечір нареши тишу»* [3, «Я для тебе листа»]; *«усе гаразд»* [повідомлення в месенджері – Т.С.] [3, «Коли уже мене»]; антитезу очікування – повернення: *«Я приїду // чекай»*, *«не йди // почекай»* [3, «Не минає зима»]; *«доки мій»*, коли використовується присвійний займенник як маркер близькості [3, «Сірий самотній»]; біографічну конкретність: *«народився в Каховці»*, *«ганяв на байку»*, *«мчав на борді»* [3, «Він народився в Каховці»]; деталізовані історії Лідії та Віктора [3, «Лідія»]; культурні практики: *«обираєш кавун»*, *«стукаєш // слухаєш // притуляєшся // наче до лона вагітної дружини»* [3, «Слухаю її нову пісню»].

Понятійний компонент концепту ЖИТТЯ структурується навколо категорій буденності, тілесності та темпоральної континуальності. Життя концептуалізується як сукупність мікропрактик, що набувають екзистенційної ваги в ситуації їхньої втрати: *«зняти шкарпетки, прийняти душ після чергування в бліндажі»* [3, «Я люблю...»]. Парадоксально, але саме війна актуалізує цінність буденного через його дефіцитність. При цьому понятійний компонент ускладнюється апорією присутності: суб'єкт перебуває у стані онтологічної невизначеності між живим і мертвим: *«Хто я // хто?»* [3, «Я в розголосі потягів метро»]. Таким чином актуалізується криза ідентичності як наслідок травми. Життя концептуалізується як проміжність, лімінальність: *«Поміж голосу // і поміж мовчання // поруч із деревами й комахами»* [3, «Поміж голосу»]. Артикулюється через дихання як базову метафору існування: *«дихай // дихай // дихай»*, *«слухай // як вона дихає»* [3, «Я в розголосі потягів метро», «Пролети»]. Аксіологічна домінанта зміщується з екстраординарного на елементарне: *«Жити сьогодні це розкіш // дихати – більше»* [3, «Хто не помер сьогодні»]. Ціннісний компонент концепту ЖИТТЯ манифестується через категорії спокою, близькості, простоти: *«Я кожному побажаю: // Спокою і моря»* [3, «Я люблю...»]. Вибудовується аксіологічна домінанта, а саме – збереження людяності в умовах дегуманізації.

Натомість концепт СМЕРТЬ об'єктивується низкою відмінних засобів, наприклад, через: 1) деперсоналізацію жертв: *«тут спочиває номер 234 вічна пам'ять»*, *«тут спочиває номер 457 вічна пам'ять»*, *«тут спочиває номер 451 вічна пам'ять»* [3, «Він переїхав у Бучу...», «Вона мріяла про мандрівку», «Вона жила поруч із парком»]; 2) каталогізацію загиблих: *«Роман «Рокі»»*, *«Льоха «Чорниця»»*, *«Коля «Кора»»* [3, «На голку війни»], де ім'я працює як спротив анонімності; 3) числову прогресію: *«Один... // Два... // Три... // Чотири... // І так до тридцяти // чи до нескінченності»* [3, «На голку війни»], коли відбувається математизація жаху; 4) колірну символіку: *«Я йду по чорній вулиці // на чорне світо // чорні машини»*, *«чорні люди»*, *«чорні риби»*, *«чорні очі // і бачу чорні сни»* [3, «Я йду по чорній вулиці», «Моя любов»]; 5) метафізичну присутність: *«На дорогах // і городах // тіла»*, *«посівна»* [3, «На дорогах»], коли смерть мислиться як врожай; 6) пакування тіл: *«Перевантажуємо тіло «В.» // він тепер дець 50 см на 50 см // замотаний в ноші»*; *«хлопці загорнуті у чорні пакети // в останню, жасливу темряву»* [3, «Перевантажуємо тіло»]; 7) торографію смерті: *«На вулицях і на полях // з'являлись нові Голгофи»*

[3, «На вулицях і на полях»]; 8) тактильність смерті чи ольфакторіку: *«приходиться доторкатись до тіл // вони теплі та м'які // наче одяг»* (там само); *«руки досі смердять»* [3, «Перевантажуємо тіло»]; 9) танатологічні метафори: *«як ніч убиває день // як осінь убиває літо»* [3, «Вона жила поруч із парком»]; 10) екзистенційне зупинення: *«Зупиняється серце // зупиняється світ»* [3, «А ти і кроку ступити не зможеш»]; *«Моє серце давно не б'ється // витікає, як річка»* [3, «Моє серце давно не б'ється»]; 10) інструменталізацію насильства: *«розіпнули чергою квіт»* [3, «Вона жила поруч із парком»]; *«касеткою», «уламок глибоко проник у череп // розпороло живіт // і відірвало два пальці»* [3, ««Марія» «Голгофі»»]; 11) фрагментацію ідентичності: *«обличчя розірване навпіл // немає лівої руки // зникла нога»*; *«людина зникає // розвіюється // як квітка»* [3, «Перевантажуємо тіло»]; 12) розмірність: *«розміром 50 см на 50 см», «розміром, наче великий наплічник»* [3, «Перевантажуємо тіло»], у чому спостерігається редукція людини до вантажу; 13) граничність ситуації: *«голова // залита кров'ю // а ноги // перебиті // обмотані турнікетами», «попереду – мінне поле // позаду прилітають снаряди»* [3, «Коли твоя голова»]. Як наслідок, концепт СМЕРТЬ у поетичному дискурсі Максима Кривцова конститується через діалектику деперсоналізації та реперсоналізації: бюрократична анонімність (*«номер 234»*) компенсується іменуванням через позивні (*«Роман «Рокі»», «Льоха «Чорниця»»*), що маніфестує етичний опір знеособленню смерті. Специфіка вербалізації танатологічного досвіду полягає у синестетичній повноті репрезентації (тактильність, ольфакторика, візуальність), що трансформує смерть із абстрактної категорії у конкретний сенсорний досвід. Особливо показова геометризація тіла (*«50 см на 50 см»*) як механізм психологічного дистанціювання через раціоналізацію: вимірювання редукує травматичну реальність до керованих параметрів. Водночас аграрна метафорика (*«посівна», «врожай»*) натуралізує масову смерть, вписуючи її у циклічність природних процесів, що свідчить про спробу надати сенсу насильству, що його позбавлене. Таким чином, концепт СМЕРТЬ функціонує як семантичне поле напруги між необхідністю свідчення (документальна точність) та неможливістю адекватної репрезентації травми (метафорична опосередкованість).

Відтак понятійний компонент концепту СМЕРТЬ конститується через анонімність, масовість, механістичність. Смерть постає не як індивідуальна подія, а як серійна деструкція, що редукує особистість до номера: *«тут спочиває номер*

176 вічна пам'ять // тут спочиває номер 201 вічна пам'ять // тут спочиває номер 163 вічна пам'ять // тут спочиває номер 308 вічна пам'ять» [3, «На вулицях і на полях»], а також через всепроникність: смерть розуміється не як подія, а як медіум, субстанція, що заповнює простір. *«пахло на вулицях // тишею жахаючою», «чорне небо», «чорні люди»* [3, «Я йду по чорній вулиці»], де смерть відчувається як тотальна присутність. Ціннісний компонент концепту СМЕРТЬ також амбівалентний: смерть може сприйматися як несправедливість: *«його спалили живцем»* [3, «На голку війни»] та водночас як необхідність помсти: *«я рахую імена тих // за кого потрібно помститись»* [3, «На голку війни»]. Танатологічна аксіологія ускладнюється мотивом втоми: *«Чорне море соняхів // прийми мене // я втомився чекати»* [3, «На голку війни»].

Водночас образний компонент концепту СМЕРТЬ реалізується через: а) біблійну алюзивність: *«нові Голгофи», «кулі замість цвяхів», «артилерія замість списів»* [3, «На вулицях і на полях»], працюючи на сакралізацію травми через християнську парадигму жертви; б) знову метафорику природних циклів, як це і з концептом ЖИТТЯ: *«як ніч убиває день // як осінь убиває літо»* [3, «Вона жила поруч із парком»]; в) епіграфічну образність: хрест як *«айді-картка», «татування», «дошка оголошень»* [3, «Він переїхав у Бучу...», «Вона мріяла про мандрівку», «Вона жила поруч із парком»]; г) лінгвістичну метафорику: *«фонетика болю // транскрипція пам'яті // пунктуація смерті», «Я впав у кому свого речення»* [3, «Моє серце давно не б'ється»], коли смерть отожднюється із граматичною категорією, крапкою.

Висновки. Здійснений системний аналіз концептосфери ЖИТТЯ та СМЕРТІ у збірці «Вірші з бійниці» Максима Кривцова уможлиблює верифікацію специфіки художньої об'єктивації базових екзистенційних категорій у поетичному дискурсі граничної ситуації та експлікацію механізмів естетичної концептуалізації травматичного досвіду воєнного конфлікту. Так, концепт ЖИТТЯ у поетичному ідіолекті Максима Кривцова репрезентується через розгалужену систему лексико-семантичних маркерів: соматичні індикатори тілесності, мнемонічні якорі колективної та індивідуальної пам'яті, інтимно-еротичну образність, сенсорну повноту перцептивного досвіду, дитинну оптику, гедонічні та онейричні проєкції. Окрему дослідницьку увагу привертають побутові практики (кулінарна образність, культурні ритуали, урбаністична топографія), які функціонують як семіотичні маркери нормативності та реалізують бінарну функцію: соматичну (дискурс турботи про тіло)

і мнемонічну (кодифікація довоєнної реальності в системі культурної пам'яті). Понятійний компонент концепту ЖИТТЯ структурується навколо категорій буденності, тілесності та темпоральної континуальності, набуваючи екзистенційної ваги через механізм аксіологічної інверсії, коли елементарне актуалізується в умовах його травматичної дефіцитності.

Концепт СМЕРТЬ об'єктивується через складну діалектику деперсоналізації та реперсоналізації: бюрократична анонімізація жертв компенсується стратегією іменування через позивні, що маніфестує етичний спротив дегуманізаційним практикам воєнного дискурсу. Специфіка вербалізації танатологічного досвіду полягає у синестетичній повноті репрезентації (тактильні, ольфакторні, візуальні модуси), геометризації тіла як механізму психологічного дистанціювання через раціоналізацію травми, аграрній метафоризації натуралізації масової смерті та біблійній алюзивності сакралізації жертви. Понятійний компонент концепту СМЕРТЬ конститується через семантичні доміанти анонімності, масовості, механістичності та всепроникності, трансформуючи танатологічну подію із індивідуального екзистенціалу у модус серійної деструкції та тотальної онтологічної присутності.

Дослідження верифікує складну систему парадигматичних і синтагматичних кореляцій концептосфери життя та смерті з іншими семантичними доміантами ідіостилю: просторовими опозиціями

(урбаністична топографія versus некротопографія), темпоральними структурами (континуальність versus екзистенційне зупинення), мнемонічними стратегіями (пам'ять як простір онтологічної консервації), соматичними дискурсами (цілісність versus фрагментація тілесності), афективними модусами (контроль над мікропрактиками як компенсація макроекзистенційної неконтрольованості) та любовним дискурсом (інтимність як форма опору дегуманізації).

Концепти ЖИТТЯ і СМЕРТЬ у поетичній картині світу Максима Кривцова конституують семантичне поле напруженої взаємодії між фактографічною точністю *testimonial discourse* та тропейною медіацією травматичного наративу, між необхідністю вербалізації межового досвіду та неможливістю його повної дискурсивної експлікації. Поетичне слово функціонує як інструмент артикуляції екзистенційної граничності через оптику бінарної опозиції буття/небуття, моделюючи форми ліричної суб'єктності в умовах онтологічної проміжності – між життям і смертю, наявністю та відсутністю, мнемонічним збереженням та деструкцією пам'яті. Стратегії естетичної концептуалізації травматичного досвіду актуалізуються через гіперболізовану увагу до мікроелементів повсякденного існування, що створює опозиційну напругу з тотальною непевністю буттєвого продовження, породжуючи іронічний розрив між сферами підконтрольного й неконтрольованого, рутинного та граничного екзистенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Деркачова О.С. Номо viator у поезії Максима «Далі» Кривцова (на матеріалі збірки «Вірші з бійниці»). Українська література: історичний досвід і перспективи. № 5. 2025. С. 85-97. URL: <https://intranet.vspu.edu.ua/ukrlit/index.php/journal/article/view/50/46> (дата звернення: 17.10.2025).
2. Ільїна О.В. Архетипні концепти українського художнього мовомислення : [монографія] / О. В. Ільїна. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2021. 367 с. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6b42c25c-f893-4da0-8873-d00954aaef4c/content?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 12.10.2025).
3. Кривцов М. Вірші з бійниці [Електронне видання, без сторінок]. Київ: Наш формат, 2024. ISBN 978-617-8277-10-9. URL: <https://nashformat.ua/products/virshi-z-bijnytsi-709687?srsId=AfmBOopEDLgy5rAx3G9ONxajINobVsPEYyq2Q4e0CAqq0Z37QS03U4Xw> (дата звернення: 12.10.2025).
4. Кривцов Максим. Фейсбук: персональна сторінка. 29 грудня 2023 року. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100011994764563> (дата звернення: 17.10.2025).
5. Максим Кривцов: Я мав жажливу мрію – ходити по Києву з автоматом. 19 квітня, 2023. URL: <https://pen.org.ua/maksym-kryvcov-ya-mavzhakhlyvu-mriyu-khodyty-po-kyevu-z-avtomatom> (дата звернення: 17.10.2025).
6. Матусяк Г. Міфологічні сценарії у збірці Максима Кривцова «Вірші з бійниці». Причорноморські філологічні студії. 2024. № 4. С. 69–74.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025